

300 LET SLAMNIKARSTVA NA SLOVENSKEM

Od slame do kite

2. del

Žetev pšenice, sušenje in izbiranje slame

- Za pletenje kit so uporabljali večinoma **slamo pšenice**. To so na roke poželi. Še danes moramo, če hočemo slamo uporabiti za pletenje, pšenico požeti na roke.
- Snope požete pšenice so dali (za približno tri tedne) **sušiti v kozolec**.
- Iz snopov v kozolcu so **navlekli najlepše bilke** za pletenje slamnatih kit. Nekateri kmetje so pustili izbirati slamo brezplačno, ker so tako dobili izbrano pšenico za setev. Pri drugih so morali pletiči za slamo nekaj časa delati.

Okošanje in razkolenčenje slame

- Izbrano slamo so povezali v pušeljne (pušelj pomeni šop) in jih ročno **omlatili ali „okošali“**.
- Košali so tako, da so na podu s klasi udarjali ob kakšen stol ali leseno steno, da je zrnje izpadlo.
- Ker je okošana slama postala ponovno vlažna, so jo dali za kakšno uro na sonce, da se je osušila.
- Nato so slamo **razkolenčili**. Vsaka slamnata bilka ima enega ali dva kolena. Vedno so uporabili prvega s klasjem (klasje so odlomili stran), če pa je bil tudi drugi del lep, so vzeli še drugega.
- Slabo slamo in ostanke od listja so odstranili.

Sortiranje in shranjevanje slame

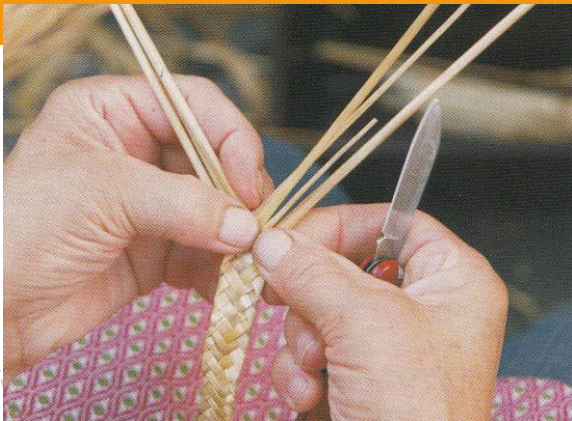

Izbor slame je narekoval pletici, kakšno kito bo pletla.

- Razkolenčeno slamo so **sortirali po debelini** (v tri debeline), po svetlosti in hrapavosti.
- Najboljša je bila dolga in enakomerno debela slama, to so belili, slabšo pa **barvali (navadno temno rjavo, temno modro, temno zeleno ali črno)**. Kite iz barvaste slame so kasneje uporabljali za delovne in otroške slamnike ter cekarje.
- Sortirano slamo so povezali v pušlje, po 22 pušljev pa zvezali **v butare**.
- Butare slame so znosili na suh prostor na podstreho, kjer so počakale do zime.

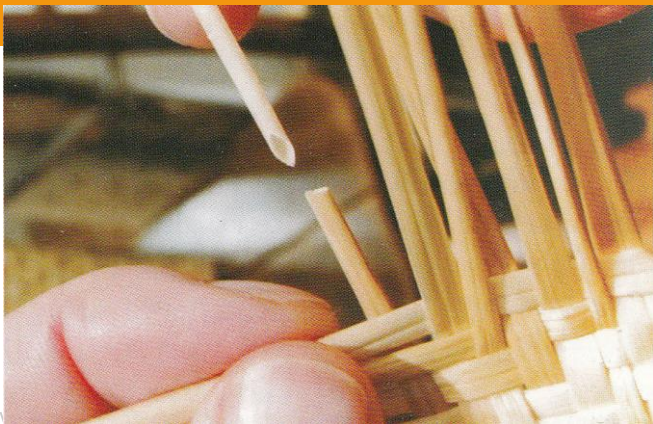
Pripomočki za pletenje

- Pozno jeseni ali pozimi, ko na polju ni bilo več dela, so slamo prinesli podstrehe in iz nje pletli kite.
- V dolgih zimskih večerih so se **zbirali po hišah**, kjer se je pletlo. Pod večer so prišli skupaj iz cele vasi, pletlo pa se je **vsak večer pri drugi hiši**. Posedli so okrog peči in pod noge podložili pručke, da se je udobneje sedelo.
- V bližino sta si pletica ali pletič postavila **posodico z vodo**, kamor je bilo treba slamice nenehno namakati, če so se medtem že osušile.
- Nato so vzeli manjši nož, rekli so mu „**pibeč**“, in začeli pletti. Slamnata kita, ki je nastala pod prsti, se je daljšala iz metra v meter. Iz dobro namočene slame so jo običajno pletli **na sedem slamic**.

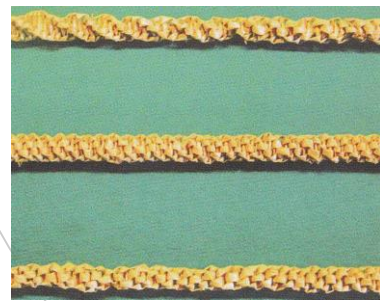

Kako so pletli slamnate kite?

- V začetku kite so slamice najprej zvezali: na eno stran štiri, na drugo tri (ali več, na kolikor slamic so pletli).
- Prvo slamico ob robu štirih so stisnili, ovili čez drugo in jo zadaj za tretjo in četrto položili k trem na drugi strani. Zdaj so na tej strani štiri slamice. Zopet stisnejo prvo, jo ovijejo čez drugo in zadaj za trejo in četrto položijo na drugo stran k trem. In tako naprej se plete z ene na drugo stran.
- Ko slamico popletejo, jo poševno odrežejo na debelem koncu in nataknejo na tanki vrh nove slamice. Tako **podaljšano** pričnejo zapletati v kito, dokler tudi ta ni popletena. Tako kito pletejo naprej in naprej.

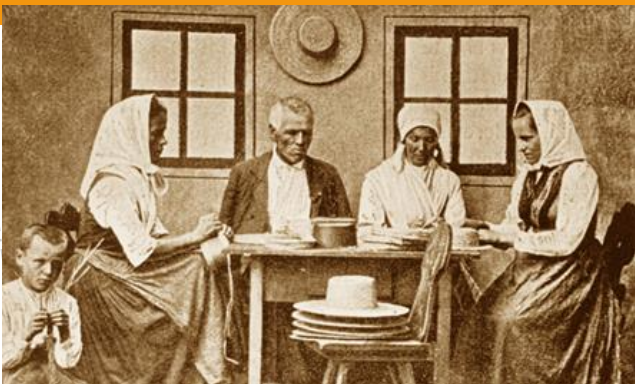
Načini pletenja slamnatih kit

- Ko je bil kita dolga en meter, so jo zatakneli za pas, da konec ni oviral pletenja.
- Slamice so med pletenjem **večkrat zmočili**, ker se sicer med delom posušijo in se potem rade lomijo.
- Kite so pletli na različno število slamic. Kot čipka je bila kita, ki so jo imenovali **cik-cak**. Okrogle, debele kite so nosile ime „**voljčni**“. Ti so imeli v sredini slamo, bolj debela je bila, in okrog te se je ovijalo druge slamice. Pletli pa so še „**štirke**“. To so bile tanke okrogle kite. Vse te kite so bile okrasne in so zahtevale posebej spretne prste in izurjenega pletiča ali pletico.

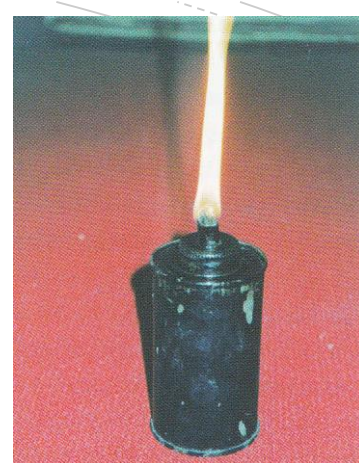

Pletenje kit je bil družaben dogodek.

Ihanski slamnikarji, 1903.

- Pletenje slamnatih kit najširšem domžalskem, mengeškem in kamniškem območju je bilo tisto kmečko opravilo, ki je v največji meri zaznamovalo **zimski čas**.
- Pletla je vsa družina, staro in mlado, čeprav je šlo najprej za delo žensk.
- Pletenje kit je ljudem veliko pomenilo tudi **zaradi družabnosti**, ki jo je vsako tako srečanje pletic in pletičev omogočalo. Šlo je za svojevrstni kulturni dogodek, ki je bil praviloma obogaten s petjem in glasbo, kar je povečalo radost druženja.
- Eden od vzrokov za skupno pletenje je bilo tudi **varčevanje s petrolejem**, saj je ob enem svetilu lahko delalo več ljudi. Mnoge hiše niso premogle petrolejke s cilindrom, pač pa le manjšo posodico s petrolejem. Iz posodice je štrlel stenj, tega so prižgali in svetilo je bilo tu. Temu svetilu so rekli „**cikovec**“.

Pričevanje o pletenju kit

dr. Valentin Rožič,
1878–1935.

- „Pri kitah je bilo najlepše, bajno, romantično življenje. Pri tem lahkem delu, ki teče vedno monotono enako, ko ga enkrat človek zna, je bila baš najlepša prilika za **pripovedovanje storij, basni, pripovedk, pravljic, povesti, domačih in tujih dogodkov, za različne uganke, šaljivke, satire, zabavljice**. Ravno pri pletenju kit so se popevale najlepše nove narodne **pesmi**, prenašale od vasi do vasi, s kraja v kraj. Pele so se pobožne Marijine pesmi, pa tudi narodne fantovske popevke. Ob pletenju kit se je prebralo mnogo **Mohorjevih knjig**. Sam sem bral dve celi zimi „naprej“ razne povesti oz. zgodovino. Ob kitah ... se je snovala mlada ljubezen, sklepale zakonske vezi, pa tudi spletkarilo, opravljalo se je vmes. ... Pa tudi skrb in žalost se je pletla okrog novo pletenih kit. Koliko zapuščenih samotnih deklet je snovalo in pletlo svoje misli, ... koliko solz je posušila marsikatera nova kita. Vse se je družilo pri tem delu: **veselje, žalost, ljubezen in sovraštvo**. Bolnik, nezmožen za težko delo, je v objemih kite lažje prenašal svojo boleost, samoto, zapuščenost in tugo (op. žalost)!“
(dr. Valentin Rožič, senator s Svete Trojice, 1878–1935)

Likanje slamnatih kit

- Ko je bila kita spletena, so jo zlikali. Pri tem so uporabljali poseben **likalnik z lesenimi valji za likanje kit**. Kasneje so izdelali tudi kovinskega, vendar ga ljudje niso preveč marali.
- Ko je bilo likanje kite opravljeno, so kito izmerili. Navili so jo precej na trdo na leseno deščico ali **komolec**, da se je nekoliko raztegnila in je je bilo kak meter več.
- Pri tem so morali posebej paziti, da kite niso raztegnili preveč, saj bi se lahko zgodilo, da bi ne bila več na vseh mestih enake širine in bi bila preveč razpotegnjena, s tem pa bi postala za odkup nezanimiva in slabše plačana.

Navijanje kit na komolec

Komolec z navito kito, komolec iz leta 1899 in gladilnik

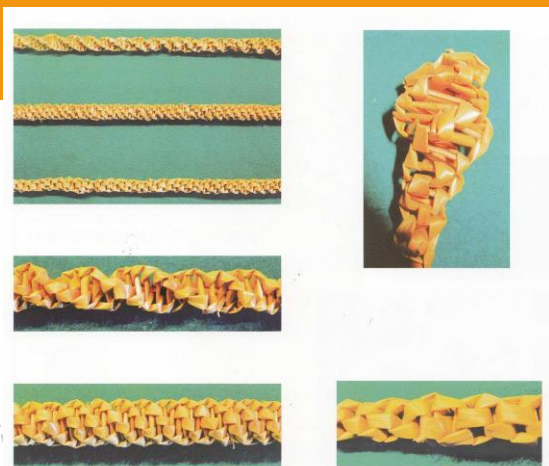
Bast

Komolec z navito kito in slamnik

- V glavnem so uporabljali pšenično slamo. Kasneje so veliko uporabili **lesenega oblanja**, ki so ga imenovali **bast**.
- Kita iz **7 slamic**, ki so jo najpogosteje so pletli, je bila široka **1 cm**.
- Ko so kito splekli, so jo navili **na tanke deščice ali komolce**, ki so bili dolgi 44 cm. 48-krat so kito navili okoli komolca in tako dobili **24 m kite** – tej dolžini so rekli **ena kita**. Iz ene kite so sešili en srednje velik slamnik.
- Da so eno kito splekli, so potrebovali **dan in pol**. Samo zelo dobra pletica je v eni uri napletla do tri metre kite (za celo kito pa je potrebovala samo 8 ur).
- Če so celo zimo pridno pletli, so si na koncu sezone lahko kupili obleko ali čevlje. To je bil edini njihov denar, vse ostalo so takrat menjavali v naturalijah.

Katere vrste kit so pletli?

- Pletli so kite na 4 slamice, 5, 7 in na druga neparna števila vse **do 21 slamic**. Znali so narediti tudi **80 do 120 različnih vzorcev**.
- Ob teh kitah so posebej izmojstrene pletice pletle tudi kite z različnimi **okraski, vzorci in vpletenimi dekoracijami**, kar je podaljševalo čas izdelave kit.
- Nekateri pletice so znale iz slame za kite splesti tudi posebne dekorativne slamnate okraske, **vrvice in cofe**. Z njimi so pote opremili slamnike, cekarje in druge slamnate izdelke.

4

5

Različne vrste kranjskih kit

7

9

11

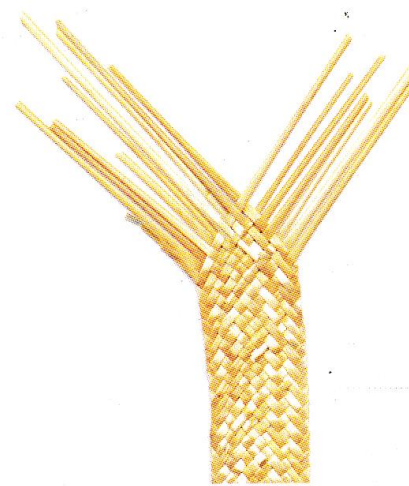
13

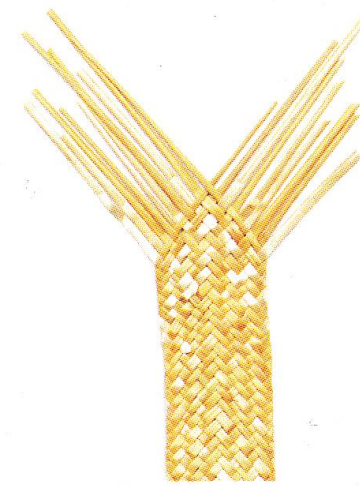
14

15

17

19

Kitarstvo in kitarji

- Kitarstvo je bila **trgovsko-posredniška dejavnost**, s katero so zaslužili odkupovalci kit - **kitarji**.
- Kitarji so z odkupi obvladovali določeno območje. Natanko so vedeli, kje pletejo kite in kdaj bodo na voljo za odkup. Tedaj so se pri hiši, polni spletenih kit, pojavili na vratih.

Pričevanje o kitarjih

- „Vse kite, slabe in dobre, fine in napol fine, fič-fač, sik-sak, petač, široke in ozke, lahke in debele, bele in pisane – vse, prav vse, smo **prodali kitarjem**. Ti so prišli največ iz Domžal, Stoba, Štude, Depalje vasi in Ihana kupovat kite **za slamnikarske tovarne v Domžalah**, ki so bile že močno razvite. In to prav poceni. **Kljub nizki ceni** ni bilo večjega veselja v vasi, v hiši, kakor tedaj, ko je prišel kitar z bogato napolnjeno mošnjo naokoli. Komaj se je videl iz samih kit, tako je bil obložen z njimi krog celega života. Kako smo otroci občudovali njegovo bogastvo, ko je samozavestno odmotal debelo usnjeno mošnjo, ... Poleg belih zeksarjev (op. srebrni avstrijski kovanci za 6 krajcarjev) pa nam je prinesel polno zanimivih novic, ki so se širile po svetu, a mi nismo vedeli zanje. ... Kite so bile dolge 48 komolcev ali 24 metrov. Otroci smo dobili pred 40 leti za tak fič-fač 2 do 3 krajcarje, za prav lep fič-fač tudi 4 krajcarje ... To je bil za otroka že izredno velik zaslužek. Dekleta, fantje, žene so dobili za svoje „ta lepe“ fine kite ... tudi po 12 do 18 krajcarjev.“
(dr. Valentin Rožič, senator s Svete Trojice, 1878–1935)

Viri in literatura

PRIPOROČENA AKTIVNOST

Se nadaljuje ...

VIRI IN LITERATURA:

- Matjaž Brojan: *Slamnata sled Domžal, 300 let slarnikarstva*. Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012, str. 25–68.

PRIPOROČENA AKTIVNOST:

- Reši križanko *Od slame do kite*.
- Nariši prizor izbiranja slame, pletenja kit, likanja in merjenja kit na komolec ali pa kitarja, obloženega s kitami.
- Izdelke lahko pošlješ na e-naslov: vilma.vrtacnik.mercun@sola-rodica.si